پیرەمێرد لە دەستنووسی چل چیرۆکدا یان چل چیرۆک لەبارەی پیرەمێردەوە.. دڵشاد کاوانی. نووسەر و ڕەخنەگر

پێشەکی:.

پیرەمێرد لە دەستنووسی چل چیرۆکدا، ناونیشانی کتێبێکی ٢٢١ لاپەڕەیی قەبارە مام ناوەندییە، لە بارەی پیرەمێردی شاعیرەوە، لە دوتووێی بەرگێکی ڕەقی جوان، بە پێنووسی کامەران سوبحان نووسراوەتەوە. ئەوەی جێگەی بایەخە لەم سەردەمەی سۆشیال میدیا دا و کاڵبوونەوەی بابەتە جددییەکان، پیرەمێرد لە دەستنووسی چل چیرۆکدا یەکێکە لە کتێبە نایاب دانسقەکان کە ناوەڕۆکێکی لایەق و کەسێتییەکی گرنگی مێژووی ئەدەبیاتی بە ئامانج گرتووە. نووسەر لە ڕێگەی ئەم کتێبە دەمانگەڕێنێتەوە سەردەمانێک، کە پیرەمێرد ئەستێرەیەکی پرشنگداری ئەدەبیاتی کوردی بووە، زۆر بە جوانی داخ و کەسەری پیرەمێرد و هیوابڕاوی لەهەمبەر کۆمەڵگەیەکی نەخوێندەواری ئەوسا دەگێڕێتەوە.

سەرەتا:.

هەرچەندە مشتوماڵکردنی ئەم جۆرە کتێبانە ئاسان نییە، چون پیرەمێرد لە دەستنووسی چل چیرۆکدا، ناچێتە چوارچێوەی ژانرێکی دیاریکراو و هەروەک نووسەری کتێبەکە خۆشی درک بەمە دەکات و لە لاپەڕە (٢٩-٣٠) دەنووسێت: ئەمە ستایل و فۆرمێکە لە گێڕانەوە لە نێوان چیرۆک و ڕۆمان و ڕووداوی درامیی…تاد. ئاستەنگی ئەم شێوازە نووسینە ئەوەیە لە سەرجەم بنەماکانی ژانرەکان دەردەچن و ڕێگیشی لە هەمووان دایە. بۆیەشە ناکرێت بە پێی ڕێبازە ئەدەبییەکان لێکدانەوەی بۆ بکەیت. وەلێ تەکنیک و گێڕانەوە و گەمەکردن بە زمان، لە پیرەمێرد لە دەستنووسی چل چیرۆکدا، زۆر سەرنج ڕاکێشە کە خوێنەر ملی لێ خوێندنەوەی نا تەقەبەی نەکات وازی لێناهێنێت. سەرباری چێژبەخشین و جوان نووسی کتێبەکە، چەندین سەرنج و تێبینیم لە بارەی کتێبەکەوە هەیە کە بە دیدێکی ڕەخنەییەوە لێی دەڕوانم.

هەڵبژاردنی ناونیشانەکان

لایەنێکی دیکەی کتێبەکە، گەرەکمە قسەی لەسەر بکەین هەڵبژاردنی ناونیشانی کتێبەکەیە، کە بە بۆچوونی من نووسەر لە هەڵبژاردنی دا، زۆرتر وەک ڕۆژنامەنووسێک لە دەستنیشانکردنی ناونیشانی هەواڵ دا

دەردەکەوێت، نەوەک وەکوو نووسەرێکی ئەدەبی، ئەمەشی بە سەرنج راکێشانی خوێنەران کردووە، کە من بەکارێکی باشی نابینم.
ناونیشانەکان دەبێتە بە دوو بەش سەرەکی و لاوەکی.

یەکەم: ناونیشانی کتێب:.

سەرەتا ناونیشانی کتێبەکە کاتێک خوێنەر دەست بە خوێندەوەی کتێبەکە دەکات، هەڵپەی ئەوەیەتی کە لە نێو ئەم کتێبە دا چل دەستنووسی بڵاونەکراوەی پیرەمێردی شاعیری بکەوێتە بەر دید، یاخوود گەنجینەی چل دەستنووسی بڵاونەکراوەی کۆن لە بارەی پیرەمێردەوە دەخرێتە بەر دەست. کەچی ناوەڕۆکی کتێبەکە زۆرترین خەیاڵ و ئەندێشەی سوبحان و کەمترین زانیاریی لەسەر ژیانی پیرەمێردە، بەڵکوو باشتر دەبوو، کتێبەکە ناونیشانێکی دیکەی هەبووایە، لە کاتێکدا زۆرتر باس لە کەچی دوو شاعیر دەکات، ئەویش مەلا خدری نالی و کاریگەری لەسەر کەچەکەی پیرەمێردە.

دووەم: ناونیشانی بەشەکان:.

کتێبەکە هەر وەک لە ناونیشانەکەی ئاماژەی پێکراوە چل دەستنووس و یاخود چل چیرۆکە، بەم جۆرەش دابەشکاری تەکنیکی بەشەکانی بە کراوە، ناونیشانی بەشەکانی بە هەڵبەژێرداوە، ئەوەی جێگەی هەڵویستە لەسەر کردنە بە هەر بەشێکیان سێ ناونیشانی بۆ دیاریکراوە، بە بۆچوونی من قەرەباڵغییەکی زۆری خستۆتە سەر ناونیشانەکان، هەر بۆ نموونە بە هەر بەشێک نووسراوە دەستنووسی یەکەم: چیرۆکی یەکەم لە پاڵیشیدا ناونیشانی بابەتەکە، دەکرا تەنیا یەکێك لەم سێ ناونیشانانە بۆ هەر بەشێک دیاری بکات.

تەکنیک لە کتێبی پیرەمێرد لە دەستنووسی چل چیرۆکدا:.

پیرەمێرد لە دەستنووسی چل چیرۆکدا، دەتوانین بڵێین لە ڕووی تەکنیک و شێوە و بونیادی نووسین، بە جۆرێک نووسراوە، کە بە تەواوی تەکنیکی نووسینی ڕۆمانە هاوچەرخەکانە، تەکنیک بە وردی کاری لەسەر کراوە و وا لە خوێنەر دەکات لە سات و وەختی خوێندنەوەی دا، بە هۆی شاردنەوە و تقەتکردنی ڕاز لای نووسەر و بەکارهێنانی فلاشباگ و گەمەکردن بە کات و شوێن. لە هەندێ شوێن مەنەلۆگ، خاڵی ئەرێنی کتێبەکەن و و خوێنەر دەخەنە مەزاقەوە. بە تایبەتی لە هەندێک بەش سەرداوی زانیاری دەربارەی ڕووداوێکی بەشێکی دیکە دەدات. بۆ نموونە لە دەستنووسی یەکەم، چیرۆکی یەکەم چیرۆکێک دەگێڕمەوە، لە لاپەڕە (١٥) هاتووە جیاواز لە ٣٩ چیرۆکەکانی تر: زانیاری باس لە دۆزینەوەی گەنجینەیەکی گەورەی دەستنووسی شاعیرێکی مەزنی کورد دەکات، کە مەبەست لێی مەلا خدری

نالییە. دەنووسێت: خوێنەر دەتوانێت لە چیرۆکی (٣٥) بە فراوانی ئەم بەسەرهاتە بخوێنێتەوە. وەلێ کە دەچیتە بەشی چیرۆکی (٣٥) زانیاریییەکی ئەوتۆت لە بارەی گەنجینەی دەستنووسەکانی نالی دەست ناکەوێت نووسەر لەوێشەوە پاڵێک بە خوێنەرەوە دەنێت و بۆ بەشی (٣٦) بە ناوی (بینینی کۆمەڵێک دەستنووسی مەلا خدری نالیی) ئەم تەکنیکە هەم جوان و هەمیش سەرنج راکێشە. هەروەک لە لا (٥١) ی کۆتایی بەشی حەوتەم باسی ئامەژەی بە نامەگۆڕینەوەی نێوان سائیب و پیرەمێرد دەکات، کە پیرەمێرد بە شیعرێک وەڵامی سائیب دەداتەوە، کەچی خوێنەر وادەزانێت شیعرەکەی لەبیرچووە دایبنێت، کەچی زۆر بە جوانی دەقی شیعریەکە دەخاتە بەشی دواتر و لاپەڕە (٥٣).

ناوەڕۆک لە پیرەمێرد لە دەستنووسی چل چیرۆکدا:.

ناوەرۆکی کتێبی پیرەمێرد لە دەستنووسی چل چیرۆکدا، لەسەر ژیان و کۆچکردنی پیرەمێردە، وەلێ لە پاڵ پیرەمیردیش دەچێتە سەر کۆچ و جێهێشتنی شاری سلێمانی لای نالییەوە، هەمان چارەنووسیش ڕوو لە تۆفیق بەگی پیرەپێرد دەکات. دوای گەڕانەوەی پیرەمێرد، بۆ باوشی نیشتمان بە هۆی خراپی خەڵکی شاری سلێمانی و تاوانبارکردنی پیرەمێرد بە پیاو و سیخووری ئینگلیز و خراپ مامەلەکردنیان، جارێکی دیکە پیرەمێرد دەیەوێت لە ڕێگەی بەغداوە بچێتە شام و بگەڕێتەوە ئەستەمبۆڵ. بە ڕوانینی من ئەم کتێبە، باسی دوو شاعیر و دوو کۆچی هەردوو مەلا خدر و حاجی تۆفیقە، نەوەک تەنیا پیرەمێرد. ناوەرۆکی کتێبەکە تا ئەندازی□کی زۆر لەگەڵ ناونیشانی کتێبەکە ناگونجێت. ناوەرۆکی ئەم کتێبە لە لاپەڕە (١٦) بە باسی چیرۆکی دەستنووسەکانی کتێبەکە دەکات کە باسی هاوڕێیەکی دەگێڕێتەوە، چیرۆکی ئەم هاوڕێیەی تا کۆتایی لەگەڵ ڕوودوەکان دەڕوات. زۆر ڕوون نییە ئەم باسە ڕوودواوێکی واقیعییە یاخود خەیاڵییە بە تایبەتی لە لاپەڕە (٢٨) بە تەواوی دەبێتە چیڕۆکێکی خەیاڵی و فانتازیی، ئەویش بە تێکەڵ کردن و هێنانەوەی پیرەمێردی شاعێر بۆ ناو باسەکەی. هەر ئەمەش وادەکات نووسەر لە لاپەڕی (٣٠) هەست بە سەرلیشێوانی خوێنەر دەکات و سەرپشکی دەکات کە خۆی چۆنی پێخۆشە ئاوا وێنای دەق و بکات و لە ژن□ر□کە بڕوانێت. هە ربۆیەشە لە لاپەڕە (٣٢) بەتەوای کەسای□تییەکانی ناو کتێبەکە لەیەک هەڵاوێرد دەکات. لە لاپەڕەی (٧٠) دێتە سەر میژووی دەستنووسەکان کەچی هیچ بەراور و رێکەوتی دەستنووسەکان و کەی و چۆن نووسراوەتەوە، ناخاتەڕوو. هەروەها لاپەڕە (٧٦) بۆ (٧٩) چەند دێریکی دەستنووسە کۆنەکان دەخاتە ڕوو، بێئەوەی ئاماژە بەوە بکات کە ئەو دێڕانەی نێو دەستنووسەکە لە چ سەرچاوەیەک وەریگرتوون و یاخود ئاخیزگەیکەی لە چییەوە هاتووە.

دواتر لە لاپەڕە (٨٢) و نووسەر باسی نووووسینی دە دەفتەری قەبارە گەورەی دەستنووسی خۆی دەکات، کە باس لە مێژووی سێ ساڵەی شاری سلێمانی دەکات. خوێنەر چاوەڕێی ئەمە دەکات لەم دە دەفتەرە، یەک دوانێکیان تایبەت کرابێت بە پیرەمێرد، کەچی نووسەر هیچ ناچێتەوە سەر دەفتەرەکان کە چیان بەسەر دێت. لە لاپەڕەی (٨٥-٨٦) لە ڕێگەی پەڕەگرافێکی ڕۆژنامەی ژیان لە ژمارە (٢٩٣)ی ساڵی (١٩٣١) باسێکی پیرەمێرد لەبارەی کێچەکەی نالی شاعیر دەگێڕێتەوە، کامەران سوبحان گومان دەخاتە سەر ئەم نووسینەی پیرەمێرد کە گۆشتەکە هی خۆی بیت و بەناوی نالەی نووسیبێتەوە، ئەمەش بە هۆی تێکەڵکردنی خەیاڵەی نووسەرە بە حەقیقەت، کە گورزیکی لەڕاستی ڕووداوەکانی پیرەمیرد و هەم نالی وەشاندووە. لە لاپەڕە (٩٤) دا باسی دەستنووسەکانی پیرەمێرد و ئەو دەستنووسانەی لەبارەی مێژگاری فەرمانڕەوایەتی عوسمانی بەسەر کوردا، لە قاسەیەکی ئەرشیفخانەی ئەستەمبوڵ داندراوە و قوفڵ دراوە، کەس دەستی پێناگات. لە کاتێک دا لە ڕاستی دا هەموو ئەرشیفخانەی عوسمانی خراوەتە بەرد دەست ئەو کەسانەی کە داوای وێنەی دووەمی دەستنووسەکان دەکەن، مەگەر تەنیا بابەتێکی زۆر نهێنی بێت و پەیوەست بێت بە ئاسایشی نیشتمانی ئەم وڵاتە. لەگەڵ ئەوەش لە لاپەڕە (٩٦ بۆ ١٠٦) ژمارەیەک دەستنووس باس دەکات کە وەک دەستنووس نەماونەتەوە، بەڵکوو لە ڕۆژنامەکانی ژین و ژیان بڵاوبوونەتەوە، هەندێکیان کات و ڕێکەوتی داناوەن هەندێکیشیان تەنیا ئاماژەن بە ئەو نووسیانەی کە ئەو کات نووسراون. هەروەها لە لاپەڕەی (٩٨) کتێبێکە بە تەواوی دەبێتە ژیانی نالی شاعیر و هیچ پەیوەندییەکی بە پیرەمێردەوە نامینێت.

زمانی پیرەمێرد لە دەستنووسی چل چیرۆکدا:.

لایەنی زیندووی ئەم کتێبە زمانەکەیەتی، نووسەر چۆن گەڕاوە بە دوای ناوەرۆک و بابەتێکی جوانی بە خوێنەرانی هەڵبژاردووە و ئەوەندەش زمانی گەڕانەوە و سەربردانی جوانە، کە شایانی باسی نالیی و پیرەمێردە، کامەران خۆشی شارەزایەکی باشی زمان و ڕێنووسی کوردییە. بە سەلیقەوە دەنووسێت. هەر بۆیە زمان لای سوبحان زاڵە بەسەر دەق دا. ئەمە واتای ئەوە نییە کە هیچ کارێک بە کەموکوڕی بێت، بۆیە لە بەشی چیرۆکی هەشتەم شیعرێکی تووڵە و یاخی! لاپەڕە ٥٣ پیرەمێر لە وەڵامی نامەیەکی مستەفا سائیبی خوارزای کە بە تورکی بۆی نووسیوە، وەک نارەزبوون لە تورکی نووسی سائیب میرەمیرد شیعرێکی هەجووی بۆ دەنووسێت لە دوو دێڕی یەکەم دا دەڵێت: مستە، وادیارە تەش جل خوار ئەکەی. ئەستەت ئەخوری و مەیلی بار ئەکەی. کامەران سوبحان بە شیکردنەوەی وشەی جل خوار لەم دێڕەی پیرەمێرد،

نووسیویەتی: جلخوار بەو کەسانە دەوترا کە تورک خوازبوون و حەزیان بەلایەنگری و مانەوە لەژێر سایەی تورکیا دەکرد. لێرە کامەران سوبحان کارەکی باشی کردووە، مەبەستە سیاسییەکەی ڕوونکردۆتەوە، وەلێ پیرەمێرد ڕێک مەبەستی کەرییەتی مستەفا سائیبە، چونکە جل بە کورتان، یان ئەو پارچەی سەر پشتی کەرە کە خوار دەبێت بار هەڵناگرێت، واتە کەرەکی دەزە و لامل و لە عەمەل کەتووە.
هەروەها لە بەشی چیرۆکی(١٠) لاپەڕە (٦٠) دەنووسێت: ڕاکشا و جاجمەکی ڕەنگ هەناریی ڕەشی گوڵگوڵی بە جەستەی خۆی دا و ونەوز بردییەوە. لێرە کامەران دەکەوێتە هەڵەوە جاجم بە جەستە نادرێت، بەڵکوو بە جەستە دادەدرێت، یان بەسەر جەستە دا هەڵدەکشێت. لە بەشی چیرۆکی (١١) و لاپەڕە (٧٤) نووسەر ولێ دەپەیڤێت: نە بەم دەخوێندرایەوە، نە دەمزانی باسی چیدەکات!. ڕاستییەکەی ئەم ڕستەیە بەم شێوەیە یە: بەم نەخوێندرایەوە و نەمندەزانی باسی چی دەکات.
هەروەها لە بەشی چیرۆکی (١٨) و لاپەڕە (١٢٢) دەنووسێت: ڕۆژێک بە ڕێکەوت لە کتێبخانەکەم کەوتم بەسەر دەفتەرەکی ڕەشکراوەی پڕ لە نووسین. نووسەر لێرە بە دۆزینەوەی دەفتەرەکی پڕ لە نووسین دا، کەوتن بەکار دەهێنێت، کە لە زمانی کوردی دا، هەڵەیە چونکە کەوتن واتە بەربوونەوە، ئێستا ئەمە نازانین ئایە کامەران سوبحان بەسەر دەفتەرەکە دا بەربۆتەوە، یان بینیویەتەوە. هەمان هەڵەی لە لاپەڕەی (١٤٢) دا دووبارە کردۆتەوە ئەژێ: دەکەوم بەسەر نووسینەکی پیرە مێرد دا.
پاشان لە بەشی (٢٨) و لاپەڕە (١٦٩) نووسەر ڕستەیەکی بە ناوی ئەفسانەی کەنی وردی وەرگرتووە کە نووسینی ڕستەکە چەوتە (هەر چیرۆک و بەسەرهاتێک لەو شەوەی مانگدا (٢٨) ڕووبدات، ڕاز و نیازەکەی دەگاتە مەنزڵ!) لەم ڕستەیە لەشەوی مانگ دا (٢٨) ڕووبدات، نازانم مەبەستی ڕوودانی (٢٨) چییە؟ دەبوویە بنووسێت (لە شەوی بسیت و هەشتی مانگ دا هەر جیرۆک و بەسەرهاتێک ڕووبدات، راز و نیازەکەی دەگاتە مەنزڵ).
لە بەشی چیرۆکی یانزەهەم دا لاپەڕە (٧٤) ش دا دەبێژێت: دێڕەکانیشی ئاسۆیی و ستوونی کەتبوون بەسەر یەکدا و نە بەم دەخوێندرایەوە، نە دەمزانی باسی چیدەکات!. لێرەش نیوەی کۆتایی ئەم ڕستەیە هەڵەیە و نە بەم دەخوێندرایەوە، نە دەمزانی باسی چیدەکات!. ڕاستەکەی ئەویە کە پێم نەدەخوێندرایەوە و نەمدەزانی باسی چی دەکات. ئەوەی کە زمانی کتێبەکەی زۆر جوانکردووە نووسەر لە هەندێک شوێن دەقاودەق زامنی پیرەمێردی داناوەتەوە وەک لاپەڕەکانی (١٨٠) تا (١٩٣)لە چەندین شوێن ئەم زمانە کۆنە بەرچاو دەکەوێت.

ئەنجام:.

لە کۆتایی دا سەرئەنجام بەوە گەیشتین کە کتێبی پیرەمێرد لە دەستنووسی چل چیرۆکدا لە ڕووی شکڵییەوە، تایبەت کراوە بە حاجی تۆفیقی هەمزاغەی مەسرەف، بەڵام لە ناوەڕۆک و فۆرم دا، بۆ کۆچی دوو شاعیر لە دوو کات و زەمەنی جودا دەگەڕێتەوە و کەمترین زانیاری و سەرەداوی دەق و دەستنووس و مەبەست و ئاکامەکانی لە بارەی شاعیرەوە دەپێکێت. زۆرتر لە چوارچێوەی سۆز و هەست و خۆشەوستی نووسەر بۆ ئەم شاعیرە، رووداوەکان لە جوخزی خەیاڵ و وێناکردنێکی ئەدەبی وەسفی و خۆی بینیوەتەوە، نەوەک لیکۆڵینەوە و بە دواداچوون و شیکاری ئەدەبی.